

ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่ได้รับจากโครงการ

ผลผลิตทางเศรษฐกิจของโค กระบือ

ในบรรดาสัตว์เลี้ยงประเภทต่าง ๆ ที่มีการเลี้ยงอยู่ในประเทศไทยขณะนี้ นับได้ว่าโค กระบือ เป็นสัตว์ที่มีความผูกพันกับชีวิตความเป็นอยู่ของเกษตรกรไทยมาก เพราะเป็นปัจจัยการผลิตทางการเกษตรที่สำคัญอย่างหนึ่ง ผลผลิตทางเศรษฐกิจที่ได้รับจากโค กระบือ มีดังนี้

1. แร่งงาน
2. เนื้อ
3. น้ํานม
4. ผลพลอยได้อื่น ๆ ได้แก่ หนัง เขา และมูล

1. แร่งงาน ใช้ในการไถนา นวดข้าว เทียมเกวียน ลากเข็น และบรรทุกสิ่งของ เป็นต้น โดยปกติแล้วในการไถนา กระบือจะใช้งานได้มากกว่าโค ได้มีผู้ทำการศึกษาเกี่ยวกับกระบือในท้องถิ่นในประเทศอินโดนีเซีย กล่าวว่า¹ กระบือคู่หนึ่งมีกำลังเท่ากับ 1.05 แร่ง-ม้า กระบือ 1 ตัวสามารถไถนาได้ 0.5 - 1 ไร่ต่อวันต่อ 5 ชั่วโมง ส่วนอายุของโค กระบือที่เริ่มทำงานจะอยู่ในระหว่าง 3-5 ปี และสามารถทำงานต่อไปได้ประมาณ 10-16 ปี

ในปัจจุบัน แม้ว่าจะมีการใช้เครื่องทุ่นแรงในการเกษตรกันอย่างกว้างขวางเพราะสะดวก รวดเร็ว แต่ก็มีปัญหาเกี่ยวกับเรื่องราคาน้ําน้มนเชื้อเพลิง น้ําน้มนที่หยดลงที่นาซึ่งเป็นอันตรายต่อพืชผล ค่าใช้จ่ายในการซ่อมแซมบำรุงรักษาสูง โดยเฉพาะเกษตรกรส่วนใหญ่ไม่มีความรู้ความชำนาญทางช่างเครื่องยนตียิ่งทำให้เสียเวลาและค่าใช้จ่ายสูงขึ้นไปอีก และการใช้เครื่อง

¹ วัลลภย์ ชวนไช้, ความรู้พื้นฐานเรื่องกระบือ, หน้า 25

ทุนแรงเพื่อให้ได้ประโยชน์คุ้มค่ากับราคาที่แพงนั้นเกษตรกรจะต้องมีที่นามากและนาที่ที่ควรทำปีละ 2 ครั้งขึ้นไป แต่จะสังเกตได้ว่าเกษตรกรไทยส่วนใหญ่มีที่นาไม่มากโดยเฉพาะอย่างยิ่งมีเพียงไม่กี่แห่ง ที่การชลประทานดีพอที่จะทำนาปีละ 2 ครั้งได้ นอกจากนี้เครื่องทุนแรงที่ซื้อมาแล้วจะเสื่อมค่าลงไปเรื่อย ๆ เมื่อใช้การไม่ได้ก็ต้องขายเป็นเศษเหล็ก ดังนั้นการเลี้ยงโคกระบือไว้ใช้งานจะดีกว่าการใช้เครื่องทุนแรง ถึงแม้โค กระบือจะทำงานช้า แต่ก็ประหยัดกว่า เลี้ยงดูง่ายแม้แต่เด็กเล็ก ๆ หรือคนแก่ก็ทำหน้าที่นี้ได้อย่างดี โค กระบือกินอยู่ง่าย ไม่จำเป็นต้องให้อาหารพิเศษก็อยู่ได้ ทำงานให้ได้ ทั้งยังให้ลูกและใช้มูลเป็นปุ๋ยได้อีกด้วย และเมื่อไม่ต้องการใช้โคกระบือแล้วก็สามารถขายได้ในราคาถูก

2. เนื้อ เนื้อโค กระบือ เป็นอาหารที่ให้โปรตีนที่สำคัญสำหรับมนุษย์ เนื้อกระบือต่างจากเนื้อโค คือ เนื้อกระบือจะมีเส้นใยและกล้ามเนื้อหนากว่า แต่มีไขมันในกล้ามเนื้อน้อยและไขมันมีสีขาว เนื้อกระบือที่มีอายุมากกว่า 2 ปีมักเหนียวและหยาบ แต่ถ้าอายุต่ำกว่านี้จะอ่อนนุ่มและมีสีสรรน่ารับประทาน เปอร์เซ็นต์ซากของกระบือเฉลี่ยเท่ากับ 55 ส่วนโคเฉลี่ยเท่ากับ 50¹

3. น้ำนม เป็นผลผลิตที่นับว่าให้ผลประโยชน์ทางโภชนาการมากอย่างหนึ่ง ในปัจจุบันน้ำนมกระบือก็ได้รับความนิยมบริโภคมากเกือบเท่าน้ำนมโค โดยเฉพาะประเทศอินเดีย ตะวันออก ใต้แอฟริกา อินเดีย และปากีสถาน

ส่วนประกอบของน้ำนมกระบือเทียบกับน้ำนมโค เป็นดังนี้²

	% น้ำ	% ไขมัน	% โปรตีน	% น้ำตาล	% เถ้า	% ส่วนที่จับของแข็งทั้งหมด
กระบืออินเดีย	81-84	7-8	3.8-4.3	4.7-5.0	0.75-0.80	13.6
กระบือปลัก	"	9.19	4.67	"	"	18.16
โค	86-87	3.7-4.7	3.2-3.3	4.8-4.9	0.68-0.72	13

หมายเหตุ 1. ส่วนที่เป็นของแข็งทั้งหมด (Total Solids) หมายถึงองค์ประกอบของนมทั้งหมด นอกจากน้ำ

2. เถ้า (Ash) หรือแร่ธาตุในนม เป็นส่วนที่เหลือจากการเผาไหม้ที่ระเหยจนแห้งแล้ว

¹ ประสิทธิ์ โพธิ์บัลย์ และคนอื่น ๆ, "โครงการศึกษาเพื่อปรับปรุงและขยายพันธุ์ควายไทย," หน้า 4

² ธีรวัฒน์ ช้วนไธ้, ความรู้พื้นฐานเรื่องกระบือ, หน้า 27

จากตารางข้างบน จะเห็นได้ว่าไขมันในน้ำมันกระป๋องมีปริมาณสูงกว่าในนมโคถึงเท่าตัวจึงนิยมนำมาทำเนย ซึ่งมีชื่อเป็นที่รู้จักในอินเดียว่า Ghee ในอิตาลีเรียกว่า Semna และในอิตาลีนำมาทำเป็นเนยแข็ง เรียกว่า Mozzarella นอกจากนี้ไขมันกระป๋องยังมีสีขาวเนื่องจากไม่มีแคโรทีน (carotene) แต่มีวิตามิน B Complex, วิตามิน C และวิตามิน A พอ ๆ กับไขมันโค

4. ผลพลอยได้อื่น ๆ ได้แก่

- 4.1 หนัง เป็นวัตถุดิบสำหรับอุตสาหกรรมที่สำคัญหลายประเภท เช่น อุตสาหกรรมเครื่องหนังต่าง ๆ และเป็นสินค้าออกอย่างหนึ่งด้วย
- 4.2 เยื่อ ใช้ทำเครื่องใช้ เครื่องประดับต่าง ๆ เช่น ด้ามช้อน ด้ามมีด หวี และใยแกะสลักเป็นของที่ระลึก
- 4.3 มูล โค กระบือตัวหนึ่ง ๆ จะถ่ายมูลออกมาประมาณวันละ 18.8 กิโลกรัม ปีหนึ่งก็ประมาณเกือบ 7 ตัน ซึ่งนับว่าเป็นจำนวนไม่น้อย มูลโค กระบือ นอกจากจะเป็นปุ๋ยอย่างดีแล้ว ยังนำมาผลิตแก๊สชีวภาพได้อีกด้วย

จะเห็นได้ว่า โค กระบือให้ประโยชน์ต่อมนุษย์เกือบจะทุกส่วนของร่างกาย ตั้งแต่ภายนอกจนถึงภายในร่างกายหรือแม้แต่ของเสียที่ถ่ายออกมา แต่ปัญหาที่เกิดขึ้นทั้งในอดีตจนถึงปัจจุบันคือ ปัญหาปริมาณโค กระบือที่เลี้ยงในแต่ละปีเพิ่มขึ้นในอัตราค่อนข้างต่ำอันจะส่งผลให้ประชาชนโดยทั่วไปเดือดร้อนจากการที่ต้องซื้อเนื้อโค กระบือในราคาค่อนข้างสูงและยังส่งผลกระทบต่ออุตสาหกรรมที่ใช้โค กระบือเป็นวัตถุดิบในการผลิต เช่น อุตสาหกรรมฟอกหนังจะเกิดการขาดแคลนหนังในการผลิต รวมทั้งอาจทำให้เงินตราต่างประเทศไหลเข้าประเทศน้อย ปัญหาดังกล่าวรัฐบาลหลายสมัยได้พยายามที่จะแก้ไข ดังจะเห็นได้จากในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2515-2519) รัฐบาลได้วางโครงการเร่งรัดการผลิตและการจำหน่ายโค กระบือ เพื่อการบริโภคในประเทศและเพื่อการส่งออก โดยกำหนดเป้าหมายที่จะเลี้ยงโคและกระบือให้เพิ่มขึ้นเฉลี่ยร้อยละ 4 และร้อยละ 3 ต่อปีตามลำดับ คือ ในปี 2515 ให้มีการเลี้ยงโคเพิ่มขึ้น 674,000 ตัว และกระบือเพิ่มขึ้น 364,000 ตัว เมื่อถึงปี 2519 จะมีโคเพิ่มขึ้น 820,000 ตัว และกระบือ 422,000 ตัว ต่อมาในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 4 (2520-

2524) ก็ได้กำหนดโครงการที่จะเร่งรัดพัฒนาและส่งเสริมการเลี้ยงโค กระบือในชนบทให้กว้างขวางยิ่งขึ้นเพื่อกระจายการผลิตทางภาคเกษตรกรรมแทนที่จะให้เศรษฐกิจของประเทศขึ้นอยู่กับเพียงหลักเพียงไม่กี่ชนิด โดยได้กำหนดอัตราการเพิ่มของโคและกระบือไว้ร้อยละ 6.2 ต่อปี ดังนั้นในปี 2524 จะมีโคและกระบือเลี้ยงเพิ่มขึ้นทั้งสิ้น 1,080,000 และ 415,000 ตัว ตามลำดับ แต่ในทางปฏิบัติปรากฏว่าไม่ประสบผลสำเร็จตามแผนที่วางไว้เท่าที่ควรเพราะทุกวันนี้ก็ยังคงมีปัญหาเกี่ยวกับโค กระบือไม่เพียงพอต่อความต้องการทั้งเพื่อการบริโภค, ใช้แรงงานและเพื่อการส่งออก

สาเหตุที่ทำให้ปริมาณโค กระบือเพิ่มขึ้นในอัตราต่ำ พอสรุปได้ดังนี้คือ

1. ระยะเวลาการตั้งท้องของโคประมาณ 9 เดือนเศษ ส่วนของกระบือนานถึง 11 เดือน และยังออกลูกครั้งละ 1 ตัวเท่านั้น ดังนั้นปี ๆ หนึ่งโค กระบือจึงเพิ่มขึ้นไม่ได้มากนัก
2. เกษตรกรผู้เลี้ยงโค กระบือส่วนใหญ่นิยมตอนโค กระบือตัวผู้ที่มีลักษณะงามหรือมีขนาดใหญ่ เพื่อนำไปใช้งานแทนที่จะเก็บไว้ทำพันธุ์
3. การใช้เครื่องทุ่นแรงทางการเกษตรแทนโค กระบือ ก็ทำให้ปริมาณโค กระบือเพิ่มขึ้นในอัตราต่ำเช่นกัน กล่าวคือ ปริมาณโค กระบือส่วนใหญ่เป็นโค กระบือที่เกษตรกรเลี้ยงไว้ใช้งาน และจะขายเพื่อมาบริโภคต่อเมื่อโค กระบือดังกล่าวหมดอายุการใช้งานแล้ว ดังนั้นเมื่อเกษตรกรหันมาใช้เครื่องจักรแทนโค กระบือมากขึ้น เกษตรกรจึงเลี้ยงโค กระบือเพื่อใช้งานน้อยลง ซึ่งจะส่งผลให้ปริมาณโค กระบือ เพื่อการบริโภคน้อยลงด้วย
4. การเลี้ยงโค กระบือ เป็นฟาร์มเพื่อการค้าโดยตรงมีน้อยมาก เพราะนอกจากต้องลงทุนเป็นจำนวนมากแล้ว ยังมีปัญหาเรื่องการสัทยโมยโค กระบือขุขุ่ม จึงไม่สนใจให้เกษตรกรเลี้ยงโค กระบืออย่างเป็นทางการเป็นล่ำเป็นสัน

ด้วยสาเหตุดังกล่าวจึงทำให้ราคาโค กระบือมีแนวโน้มสูงขึ้นทั้งราคาในตลาดกรุงเทพฯ และราคาที่เกษตรกรขายได้ดังแสดงในตารางที่ 14 และตารางที่ 15 และจากตารางที่ 16 แสดงให้เห็นถึงปริมาณการส่งออกที่มีแนวโน้มลดลงเรื่อย ๆ

แนวทางหนึ่งที่จะช่วยแก้ปัญหาเรื่องปริมาณโค-กระบือเพิ่มขึ้นในอัตราต่ำได้เป็นอย่างดี คือ การชักชวนและโรยหน้าให้เกษตรกรใช้แรงงานจากโค กระบือในการเกษตรให้มากขึ้น

ตารางที่ 14

ราคาเฉลี่ยโค-กระบือในตลาดกรุงเทพมหานคร

กก./บาท

ปี เดือน	2521		2522		2523	
	โค	กระบือ	โค	กระบือ	โค	กระบือ
มกราคม	12.50	9.50	14.62	9.07	18.08	12.17
กุมภาพันธ์	12.50	9.50	14.83	9.55	17.50	11.38
มีนาคม	12.00	9.50	14.63	9.20	17.50	11.75
เมษายน	13.40	9.15	14.50	9.00	17.50	11.75
พฤษภาคม	14.00	9.10	14.50	9.00	17.50	11.75
มิถุนายน	13.80	9.23	14.50	9.00	17.50	11.75
กรกฎาคม	14.00	9.25	14.50	9.00	17.50	11.75
สิงหาคม	12.50	9.25	15.70	10.70	17.50	11.75
กันยายน	12.60	9.30	16.50	12.00	17.50	11.75
ตุลาคม	13.73	9.08	17.50	11.75	17.50	11.75
พฤศจิกายน	13.75	8.50	17.50	11.00	17.50	11.75
ธันวาคม	14.20	8.65	17.50	11.44	17.50	14.63
เฉลี่ย	13.24	9.16	15.57	10.06	17.86	12.00

ที่มา : กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

ตารางที่ 15

ราคาเฉลี่ยโค-กระบือ(ขนาดใหญ่)ที่เกษตรกรขายได้

บาท/ตัว

ปี	2521		2522		2523	
	โค	กระบือ	โค	กระบือ	โค	กระบือ
มกราคม	3,373.00	4,638.00	3,913.23	4,616.69	5,067.50	5,651.00
กุมภาพันธ์	3,885.86	4,580.00	3,966.52	4,641.24	5,182.50	6,340.00
มีนาคม	3,808.71	4,694.00	3,912.07	4,896.75	5,784.00	6,465.00
เมษายน	3,695.00	4,658.00	4,162.61	4,755.96	5,974.00	7,309.50
พฤษภาคม	3,922.00	4,300.00	3,972.21	4,953.84	5,703.50	6,557.00
มิถุนายน	3,868.19	4,534.80	4,466.27	5,475.92	5,536.00	7,135.00
กรกฎาคม	3,789.50	4,420.18	4,327.71	5,241.29	6,065.50	7,622.00
สิงหาคม	3,682.00	4,466.00	4,488.50	5,546.00	6,067.50	7,211.50
กันยายน	3,842.37	4,744.17	4,524.00	5,066.50	6,473.50	7,061.00
ตุลาคม	3,869.86	4,473.35	4,501.69	4,714.38	5,802.00	6,503.50
พฤศจิกายน	3,559.42	4,552.69	3,973.00	5,314.35	6,343.50	7,598.00
ธันวาคม	4,022.41	4,542.83	4,852.48	5,670.96	7,101.50	7,707.13
เฉลี่ย	3,776.52	4,550.34	4,255.02	5,066.99	5,925.08	6,930.05

ที่มา : กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

ตารางที่ 16

ปริมาณและมูลค่าส่งออกโค-กระบือของไทย

ปริมาณ : ตัว

มูลค่า : ล้านบาท

ปี	โค		กระบือ		รวม	
	ปริมาณ	มูลค่า	ปริมาณ	มูลค่า	ปริมาณ	มูลค่า
2520	24,497	106.5	17,306	108.1	41,803	214.6
2521	27,725	113.6	22,798	137.8	50,523	251.4
2522	24,397	103.7	18,064	102.4	42,461	206.1
2523	10,015	50.9	5,486	33.6	15,501	84.5
2524 ^{1/}	1,835	8.5	-	-	1,835	8.5

ที่มา : กรมศุลกากร

^{1/} มกราคม-พฤษภาคม มีเพียงการส่งออกโค จำนวน 1,835 ตัว มูลค่า 8.5 ล้านบาท

ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่ได้รับจากโครงการ

ดังที่กล่าวแล้วว่า แนวทางหนึ่งที่จะช่วยแก้ไขปัญหาเรื่องปริมาณโค กระบือเพิ่มขึ้นในอัตราต่ำ คือการชักชวนและโฆษณาให้เกษตรกรใช้แรงงานโค กระบือในการเกษตรให้มากขึ้น แต่ปรากฏว่ากลับประสบกับอีกปัญหาหนึ่งที่สำคัญมากคือ เกษตรกรส่วนใหญ่ไม่มีเงินที่จะซื้อโค กระบือมาเลี้ยงเพื่อใช้แรงงานหรือถ้าจะเช่าโค กระบือมาใช้งานก็ต้องเสียค่าเช่าให้นายทุนหรือเอกชนในอัตราสูงมาก ดังนั้นจึงต้องหาวิธีการเพื่อช่วยเหลือเกษตรกรที่ประสบปัญหาเหล่านั้น ด้วยเหตุนี้โครงการธนาคารโค-กระบือ เพื่อเกษตรกร ตามพระราชดำริ จึงเกิดขึ้นหลังจากที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกตรวจเยี่ยมราษฎรในพื้นที่โครงการพัฒนาพื้นที่ราบสูงหริภุชเวศบุรี ดังที่ได้กล่าวมาแล้วในบทที่ 1

โครงการธนาคารโค-กระบือ เพื่อเกษตรกร ตามพระราชดำริ จะก่อให้เกิดประโยชน์ทางเศรษฐกิจทั้งทางตรงและทางอ้อม พอจะสรุปได้ดังนี้คือ

1. ช่วยประหยัดเงินตราที่ใช้ซื้อน้ำมัน เชื้อเพลิงจากต่างประเทศเพื่อนำมาใช้กับเครื่องจักรในการเกษตร
2. ช่วยให้เกษตรกรที่ยากจนได้มีโอกาสเป็นเจ้าของโค กระบือ ทำให้ฐานะทางเศรษฐกิจของเกษตรกรดีขึ้น จากผลพลอยได้ต่าง ๆ ที่จะได้รับจากโค กระบือ เช่น ลูกโค กระบือ และมูล ทั้งยังส่งผลต่อเศรษฐกิจส่วนรวมของประเทศด้วยเพราะเป็นการช่วยเพิ่มปริมาณโค กระบือให้มากขึ้น
3. เกษตรกรที่ยากจนจะมีรายได้สูงขึ้น เพราะไม่ต้องเช่าโค กระบือจากนายทุนหรือเอกชนในราคาแพง
4. ช่วยให้เกษตรกรทั่วไปที่ไม่ได้รับความช่วยเหลือจากโครงการแต่อยู่ในท้องถิ่นที่โครงการนี้ดำเนินงานเสียค่าใช้จ่ายในการเช่าโค กระบือน้อยลงไปด้วย เพราะเจ้าของโค กระบือที่มีโค กระบือให้เช่าในท้องถิ่นดังกล่าวจะพยายามลดอัตราค่าเช่าโค กระบือลงเพื่อเป็นการแข่งขัน
5. เกษตรกรที่ยากจนจะได้มูลสัตว์ประมาณวันละ 18.8 กิโลกรัมต่อโค กระบือ 1 ตัว ซึ่งนับว่าเป็นจำนวนไม่น้อยและใช้เป็นปุ๋ยได้อย่างดี ช่วยให้ประหยัดค่าใช้จ่ายในการซื้อปุ๋ยวิทยาศาสตร์ นอกจากนี้ยังอาจนำมูลสัตว์มาผลิตแก๊สชีวภาพใช้ในครัวเรือนได้ ทั้งเป็นการช่วยแก้ปัญหาทางการสาธารณสุขอีกทางหนึ่งด้วย

6. ทำให้รัฐบาลตระหนักถึงความสำคัญและประโยชน์ที่จะได้รับจากโครงการธนาคารโค-กระบือ เพื่อเกษตรกร ตามพระราชดำริ ซึ่งได้จัดสรรงบประมาณและอัตราค่าส่งคนไว้ในวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525-2529) โดยกำหนดพื้นที่ชนบทยากจนในเขต 216 อำเภอและ 30 กิ่งอำเภอใน 32 จังหวัด ในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคเหนือ และให้กรมปศุสัตว์เป็นผู้ดำเนินการจัดสรรเงินงบประมาณให้แก่จังหวัดต่าง ๆ เพื่อนำไปจัดซื้อโค กระบือ ให้ราษฎรเช่าซื้อหรือยืมเพื่อการผลิต สำหรับเป้าหมายในการเล่นยออนุมัติเงินงบประมาณตั้งแต่ปี 2525-2529 มีดังนี้

ปี	จำนวนโค-กระบือ (ตัว)	หมวดค่าครุภัณฑ์ (ค่าจัดซื้อโค-กระบือ)	หมวดค่าใช้สอย (ค่าขนส่ง)	รวม (บาท)
2525	1,600	11,200,000	800,000	12,000,000
2526	3,200	22,400,000	1,600,000	24,000,000
2527	4,800	33,600,000	2,400,000	36,000,000
2528	6,400	44,800,000	3,200,000	48,000,000
2529	6,400	44,800,000	3,200,000	48,000,000
รวม	22,400	156,800,000	11,200,000	168,000,000

นอกจากนี้รัฐบาลยังได้อนุมัติงบประมาณรายจ่ายประจำปี 2525 ให้กับกรมปศุสัตว์จำนวน 5 ล้านบาท เพื่อใช้เป็นเงินทุนหมุนเวียนในการดำเนินงานโครงการธนาคารโค-กระบือสำหรับปี 2525 อีกโครงการหนึ่ง โดยนำเงินทุนหมุนเวียนนี้ไปจัดซื้อโค กระบือ ให้ราษฎรเช่าซื้อหรือยืมเพื่อการผลิตเช่นเดียวกัน

โครงการธนาคารโค-กระบือทั้ง 2 โครงการนี้ซึ่งได้รับอนุมัติจากรัฐบาล นอกจากจะก่อให้เกิดประโยชน์เช่นเดียวกับที่ได้กล่าวในข้อต้น ๆ แล้ว ยังช่วยให้ราษฎรผู้ยากจนโดยเฉพาะผู้ที่อยู่ในท้องถิ่นทุรกันดาร มีความเข้าใจดีขึ้นว่ารัฐบาลมีความห่วงใยและไม่ได้ทอดทิ้ง ซึ่งมีผลต่อความมั่นคงของประเทศชาติอีกประการหนึ่ง

• ความคิดเห็นของเกษตรกรที่มีต่อโครงการ

ผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์เกษตรกรที่ได้รับความช่วยเหลือจากรนาคารโค-กระบือ เพื่อเกษตรกร ตามพระราชดำริ ในระหว่างเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2524 โดยใช้แบบสอบถาม¹ สัมภาษณ์เกษตรกรในจังหวัดสุพรรณบุรี, ระยอง และปราจีนบุรี ด้วยตนเองรวมทั้งสิ้น 10 ราย สำหรับเกษตรกรรายอื่น ๆ ที่เหลือในจังหวัดเดียวกันและจังหวัดลกลนครรวม 110 ราย (ยกเว้นจังหวัดบุรีรัมย์เพราะไม่อยู่ในความรับผิดชอบของกรมปศุสัตว์) ผู้วิจัยได้ใช้วิธีส่งแบบสอบถามทางไปรษณีย์ ทั้งนี้เนื่องจากแต่ละท้องที่ที่รุกรกันดารมากและบางแห่งยังอยู่ในเขตแทรกซึมของผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ด้วย ทำให้ผู้วิจัยไม่สามารถสอบถามเกษตรกรทุกรายด้วยตนเองได้ พร้อมกันนี้ผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์ปศุสัตว์จังหวัดและปศุสัตว์อำเภอ ที่มีหน้าที่รับผิดชอบดูแลสัตว์ของรนาคารโค-กระบือ เพื่อเกษตรกร ตามพระราชดำริ เพื่อให้ข้อมูลที่ได้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ซึ่งสรุปความคิดเห็นของเกษตรกรได้ดังนี้

เกษตรกรประมาณ 97.5% ของเกษตรกรที่ได้รับการสอบถามต้องการเช่ากระบือจากรนาคารโค-กระบือ เพื่อเกษตรกร ตามพระราชดำริต่อไป เพราะค่าเช่ากระบือถูกกว่าค่าเช่ากระบือของเอกชนโดยทั่วไปมาก (อัตราค่าเช่ากระบือที่พร้อมจะไ้ใช้งานของเอกชนคิดเป็นข้าวเปลือกประมาณ 50-100 ตัง หรือประมาณ 1,750-3,500 บาทต่อตัวต่อปี) และที่สำคัญเกษตรกรถือว่ากระบือดังกล่าวเป็นสิ่งที่เป็นสิริมงคลเพราะเป็นสัตว์ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานให้ มีเกษตรกรเพียงประมาณ 2.5% เท่านั้นที่ไม่ต้องการเช่ากระบือของรนาคารโค-กระบือ เพื่อเกษตรกร ตามพระราชดำริ ต่อไป ด้วยเหตุผลที่ว่า ไม่มีคนดูแลกระบือของรนาคารโค-กระบือฯ หลังฤดูทำนาแล้ว เพราะต้องไปรับจ้างทำงานอื่น ถ้าเช่ากระบือจากเอกชนจะสะดวกกว่าเพราะเมื่อหมดฤดูทำนาก็ส่งกระบือคืนเจ้าของได้ ทำให้หมดภาระเรื่องการเลี้ยงดู

ทางด้านปัญหาเกี่ยวกับการใช้งานกระบือที่เกษตรกรได้เข้าไป ปรากฏว่าเกษตรกรส่วนใหญ่ไม่มีปัญหา มีเพียงบางรายที่ประสบปัญหาในเรื่องกระบือยังมีขนาดเล็กหรือยังใช้งานได้ไม่เต็มที่ แต่เกษตรกรที่มีปัญหาก็คือินดีที่จะเลี้ยงดูกระบือดังกล่าวต่อไปจนกว่าจะใช้งานได้โดยไม่ขอเปลี่ยนตัวใหม่ เพราะเริ่มมีความคุ้นเคยและมีความรักในกระบือที่เช่ารวมทั้งเข้าใจดีว่าเป็นการไม่คุ้มค่าใช้จ่ายใน

¹ศึกษารายละเอียดในภาคผนวก ค.

การขนส่งที่จะต้องเสียไปเพียงเพื่อการเปลี่ยนกระป๋องให้กับตนเพียงรายเดียว ทั้งนี้โดยให้ข้อคิดเห็นว่าไม่ควรเก็บค่าเช่าสำหรับกระป๋องที่มีปัญหาดังกล่าวนั้นหรือควรเก็บแต่เพียงบางส่วน

ส่วนปัญหาในเรื่องลู่ภาพของกระป๋องที่ให้เข้ายังไม่ปรากฏว่ามีกระป๋องตัวใดเสียไปมาก และเจ้าหน้าที่ของกรมปลัดสัตว์ก็ได้ทำการฉีดวัคซีนและถ่ายพยาธิให้กับกระป๋องโดยครบถ้วน

สำหรับความคิดเห็นเกี่ยวกับวิธีการให้ความช่วยเหลือของธนาคารโค-กระบือ เพื่อเกษตรกร ตามพระราชดำริ ในปัจจุบัน เกษตรกรทุกรายที่ต้องการเช่ากระป๋องต่อไปต้องการขอให้เปลี่ยนวิธีการให้เช่าเพื่อใช้งานเป็นการให้เช่าซื้อหรือการให้ยืมเพื่อการผลิต เพราะวิธีดังกล่าวจะทำให้ตนเองมีโอกาสได้เป็นเจ้าของกระป๋องเร็วขึ้น

จากการศึกษาเกี่ยวกับรายละเอียดของเกษตรกรเพื่อไปเปรียบเทียบกับฐานะทางเศรษฐกิจของเกษตรกรในช่วงก่อนและภายหลังได้รับความช่วยเหลือจากธนาคารโค-กระบือ เพื่อเกษตรกร ตามพระราชดำริ ปรากฏว่าข้อมูลที่ได้ยังไม่สมบูรณ์เพียงพอเพราะตั้งอาคัยข้อมูลจากการคาดคะเนของเกษตรกรในการประเมินรายได้ เนื่องจากช่วงระยะเวลาที่สัมภาษณ์นั้นยังไม่ถึงฤดูเก็บเกี่ยว จึงไม่อาจสรุปโดยแน่นอนได้ว่าฐานะทางเศรษฐกิจของเกษตรกรภายหลังจากการได้รับความช่วยเหลือจากธนาคารโค-กระบือ เพื่อเกษตรกร ตามพระราชดำริ จะดีขึ้นกว่าเดิมหรือไม่เพียงไร แต่พอจะประเมินได้ว่าผลผลิตในปีนี้ได้รับผลดีพอควร ซึ่งเกษตรกรคาดว่าเมื่อขายผลผลิตแล้วคงจะมีเงินเพียงพอที่จะชำระค่าเช่ากระป๋องให้กับธนาคารโค-กระบือ เพื่อเกษตรกร ตามพระราชดำริ และจ่ายชำระหนี้สินได้บางส่วน (สำหรับเกษตรกรที่ยังคงมีหนี้สินค้างชำระอยู่) เพราะอย่างน้อยค่าเช่ากระป๋องก็ต่ำกว่าที่จะต้องจ่ายให้กับเอกชนเช่นในปีก่อน ๆ

นอกจากนี้ความคิดเห็นเพิ่มเติมของปลัดสัตว์จังหวัดและปลัดสัตว์อำเภอพอจะประมวลได้คือ ปัญหาเกี่ยวกับเรื่องจำนวนกระป๋องมีไม่เพียงพอ เพราะมีเกษตรกรที่ยากจนอีกเป็นจำนวนมากต้องการขอรับความช่วยเหลือจากธนาคารโค-กระบือ เพื่อเกษตรกร ตามพระราชดำริ และมีข้อเสนอนั้นเกี่ยวกับวิธีการขอรับบริจาคโค กระบือ จากประชาชนทั่วไปว่า นอกจากจะมีหนังสือตอบขอบคุณให้กับผู้บริจาคแล้ว ควรทำเป็นเหรียญที่ระลึกหรือหนังสือประกาศเกียรติคุณที่มีพระบรมฉายาลักษณ์หรือประทับตราพระปรมาภิไธยของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมอบให้ จะทำให้มีผู้ต้องการบริจาคมากขึ้น ช่วยให้ผู้สามารถขยายการค้าเงินงานของธนาคารโค-กระบือ เพื่อเกษตรกร ตามพระราชดำริได้กว้างขวางยิ่งขึ้น

จากการสัมภาษณ์เกษตรกร ปุ่สัตว์จังหวัดและปุ่สัตว์อำเภอต่างกล่าว แม้ว่าจะมีข้อมูล
บางส่วนยังไม่สมบูรณ์เพียงพอ แต่ก็พอจะช่วยให้ทราบถึงปัญหาที่เกิดขึ้นและความคิดเห็นของเกษตรกร
ซึ่งจะเป็นผลดีต่อผู้บริหารของโครงการ เพื่อจะได้หาวิธีแก้ไขและพิจารณาว่าแผนการส่โครงการโครง-
การให้ดีขึ้นเป็นลำดับ ทั้งยังทำให้ทราบว่ายังมีเกษตรกรที่ยากจนอีกเป็นจำนวนมากที่เผชิญปัญหา เรื่อง
ค่าเช่ากระบืออยู่ในขณะนี้ จะได้ช่วยกันสนับสนุนโครงการนี้ให้เจริญก้าวหน้าต่อไปในอนาคต